

УДК 93(47)«1953/1964»

О. А. Ярликова
аспірант кафедри історії слов'ян
Донецького національного університету

ОСОБИСТИЙ ДОСВІД ГРОМАДЯН УРСР В ОСВОЄННІ «ЗАХОДУ» В 1953–1964 РР.

Звичне сьогодні поняття «Захід» було сформовано радянською ідеологією на хвилі створення нового образу ворога під час «холодної війни». Вивчення впливу ідеології на формування громадської думки є однією з головних проблем сьогодення. Сутність введення ідеологічних маркерів і стереотипів у свідомість суспільства вивчається багатьма сучасними суспільствознавцями та соціально-політичними дисциплінами через феномен об'єднання людей на основі спільної ідеї. Із цього постає актуальність вивчення факторів, що впливали на формування образу «Заходу» в 1953–1964 рр.

Метою статті є окреслення основних джерел пізнання «Заходу» громадянами УРСР на власному досвіді в 1953–1964 рр. та визначення впливу альтернативної радянській ідеології інформації на процес формування образу «Заходу» в суспільній свідомості радянської людини.

Сучасні дослідники розглядали окремі аспекти знайомства радянської людини з капіталістичним світом. Зокрема, В. Познер дослідила питання появи та введення в радянську повсякденність «трофейних фільмів»; К. Рот-Ай розглянув феномен «стиляг»; Е. Горсач дослідила особливості туристичних поїздок радянських громадян до капіталістичного «Заходу» в 1953–1964 рр. тощо. Однак комплексне дослідження питання особистого знайомства громадян УРСР із «Заходом» у 1953–1964 рр. вітчизняними дослідниками не проводилося.

Друга світова війна стала одним із головних джерел інформації для радянської людини про «Захід». Саме під час Другої світової війни мільйони радянських громадян особисто побачили Німеччину, Францію, Італію, Великобританію, Канаду, Грецію, США тощо [1]. Спількування між полоненими у фашистських таборах, спільні операції союзних військ, здобуті трофеї війни – усе це дозволило радянським людям сформувати альтернативний офіційній радянській ідеології образ «Заходу».

У 1943 р. згідно з Постановою Державного Комітету Оборони «Про збір та вивезення трофейного майна та забезпечення його зберігання» було організовано спеціальні трофейні бригади, які займалися збором німецької зброї, транспорту й іншого майна [2, с. 19]. Таким чином, крім зброї та матеріальних цінностей, до Радянського Союзу потрапили іноземні фільми, які наприкінці 40-х рр. ХХ ст. отримали назву «*трофейне кіно*».

Широке розповсюдження серед громадян УРСР «трофейні фільми» отримали після закінчення Другої світової війни. Вважаємо слушним висновок В. Познер про те, що прагматизм та економічна зацікавленість радянського уряду були визначальними в справі експлуатації на території СРСР трофейного зарубіжного кіномистецтва [3].

Варто зазначити, що німецькі фільми становили лише частину всього обсягу «трофейних фільмів». Так, до 1948 р. в Держфільмофонді СРСР було 3 730 «трофейних фільмів», з яких 1 531 американський, 906 німецьких, 572 французькі, 183 англійські тощо [4, с. 224]. У кінотеатрах СРСР демонстрували, як правило, фільми «легкого» жанру: комедії, мюзикли, пригоди. У кожному такому фільмі обов'язково зазначалося: «*Этот фильм взят в качестве трофея после разгрома Советской Армией немецко-фашистских войск*».

Важливим джерелом пізнання «Заходу» радянською людиною були **матеріальні цінності**. Військові, які повернулися із Західної Європи, привезли із собою трофейні

одяг, взуття, прикраси, музичні платівки, журнали мод тощо. Разом із «трофейним кіно» трофейні речі значно вплинули на ідеологію радянських людей, особливо молоді. Погоджуємось із думкою О. Зубкової, що післявоєнна радянська молодь була унікальним поколінням. Вони не знали страху 1937 р., були вільними від кругової поруки минулого [5, с. 137]. Це пояснює, чому перші прояви політичного інакомислення з'явилися саме серед радянської молоді 40–50-х рр. ХХ ст.

Найбільш яскраво це проявилось в молодіжній субкультурі 40–60-х рр. ХХ ст. Вона отримала назву «*стиляги*» завдяки сатиричному фейлетону Д. Беляєва «Стиляги», надрукованому в журналі «Крокодил» у 1949 р. [6, с. 1]. Стиляги захоплювалися західною культурою, особливо американським стилем життя. Вони виділялися яскравим одягом, сленгом, пристрасстю до західної музики й танців.

Для радянської ідеології «стиль» був чужою, ворожою культурою. К. Рот-Ай влучно зазначив, що термін «стиляга» як пропагандистський троп уперше з'явився під час боротьби з космополітизмом наприкінці 1940-х рр., коли будь-яка асоціація з іноземною культурою була підозрілою та будь-який прояв ентузіазму щодо до неї сприймався як щось потенційно образливе [7]. Так, відділом шкіл Одеського обкому партії КП України зазначалося, що серед школярів мало місце «наслідування найбільш реакційним західноєвропейським зразкам, гонитва за зовнішньою оригінальністю <...> зовнішньої мішурою – як то «стиляга» [8, арк. 87, 92].

Ще одним важливим джерелом пізнання «Заходу» для радянських громадян були **іноземні делегації**, які прибували до СРСР. Так, Українську РСР у 1953 р. відвідало 98 іноземних делегацій у кількості 2 783 чоловік із 31 країни, серед яких було 50 делегацій із 22 капіталістичних країн. Зокрема, 3 із США, 5 з Англії, по 2 з Франції, Данії, Канади, по 4 з Австрії та Фінляндії, 14 із країн Латинської Америки, по 1 з Норвегії, Швеції, Португалії [9, арк. 283]. Найбільш відвідуваними іноземними делегаціями містами УРСР були Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ. Наприклад, у 1955 р. Одесу відвідала 21 іноземна делегація [10, арк. 24–28].

Іноземні делегати були альтернативним «живим» джерелом інформації про «Захід». Дехто з них прагнув зруйнувати міфи про капіталістичні країни, що насаджували радянські ЗМІ. Яскравим прикладом є візит до УРСР 25 жовтня 1953 р. американця Мак-Даффі, який активно спілкувався з радянськими працівниками під час своїх екскурсій Києвом. Так, на питання про життя трудящих у США Мак-Даффі відповідав: «У США зараз безробіття майже немає, а робітники повністю забезпечені, і більшість із них мають власний автомобіль, п'ятикімнатну квартиру, телевізор, добре одягаються» [11, арк. 96, 98].

Значною ролью у знайомстві радянських людей із «Заходом» відіграли **представники прогресивних організацій із капіталістичних країн**, які відвідували УРСР [12, арк. 73, 77]. Вони мали підтримку радянської влади, часто проводили політику «меценатства» щодо громадян УРСР. Таким чином до радянських громадян потрапляли «західні» речі, що значно відрізнялися від радянських. Наприклад, представник прогресивної організації Товариства об'єднаних українців у Канаді (ТОУК) В. Хомин, який відвідував УРСР у 1957 р., допомагав студентам консерваторії привезеними

з Канади речами. У розмові зі співробітниками УТКЗ він сказав, що вже роздав близько 90 галстуків і декілька сорочок. Крім того, щомісяця видавав по 100 крб одному зі студентів консерваторії, який, на його думку, є дуже талановитим, проте перебуває в скрутному матеріальному становищі [13, арк. 170–172].

Наступним джерелом пізнання «Заходу» для радянських людей були **іноземні радіопередачі**. У відомості начальника київської дирекції радіозв'язку та радіомовлення Міністерства зв'язку УРСР до відділу агітації та пропаганди від 1956 р. відмічався значний вплив на радянських громадян радіостанцій, що ведуть «антирадянську пропаганду» російською й українською мовами [14, арк. 17]. З кожним роком кількість таких радіостанцій зростала. Так, у січні 1957 р. на території України прослуховувалася російською й українською мовою 81 іноземна радіостанція, а в 1958 р. таких радіостанцій було вже 92 [15, арк. 12]. Особливою популярністю серед громадян УРСР користувалися такі радіостанції, як «Голос Америки», «Визволення», «Нова Україна», «Рим» [16, арк. 21, 42, 106].

Капіталістичні радіостанції розкривали найбільшій питанню радянського життя. Так, у передачі про туризм радіостанції «Визволення» від 28 вересня 1958 р. зазначалося: «Якщо кількість чужинецьких відвідувачів СРСР останнього часу збільшується, то з комуністичного ізолятора випускають туристів у світ лише невеличкими групами. Та й то ретельно перевіряють профспілкою й КГБ відданих режиму людей» [17, арк. 116–117].

Для того щоб протидіяти впливу іноземного радіо на сталу радянську ідеологію, радянські друковані ЗМІ спростовували їх інформацію. Так, відділ пропаганди й агітації при ЦК КП України зобов'язав редакційну колегію газети «Радянська Україна» опублікувати добірку матеріалів «Хто є справжнім хазяїном сучасної Америки». У ній спростовувалося твердження радіостанції «Визволення» про те, що в США є капіталісти, проте в умовах американської демократії вони не в змозі диктувати свою волю ні в економіці, ні в політиці [18, арк. 1].

Радянська пропаганда не завжди діяла на радянських громадян. Жителі західних областей УРСР у зв'язку з географічним положенням мали можливості для контактів із капіталістичними країнами, тому могли порівнювати спосіб життя СРСР і «західних» країн. Так, начальник цеху Стрійського лісокомбінату Брода в присутності робітників цеху заявив: «Радянський уряд не може підняти сільське господарство. Кричали, що перегнали Америку, а тепер іноземна преса буде кричати, що в Радянському Союзі все дорожчає. У нас народ дурний, що не дружний. Чому можуть робити страйки у Франції, Америці, а в нас ні? Нехай народ іде в міськом партії та жадає знизити ціни!» [19, арк. 20].

Варто зазначити, що особливо сильне враження іноземні радіопередачі справляли на радянську молодь, що позначалося на її поведінці. Наприклад, в Одеській середній школі № 26 трапився випадок, коли учень Бужбецькій висловив протест вчителю історії за виставлену оцінку у формі загрози, що вони (учні), піднімуть повстання, як це зробила молодь Угорщини. Коли стали з'ясовувати причину такого висловлювання, учень відповів, що про повстання в Угорщині говорить радіо «Вільна Європа» [20, арк. 16].

Найбільша зацікавленість «Заходом» у 1953–1964 рр. зустрічалася в **студентському середовищі**. Так, 30 листопада 1956 р. в Одеському політехнічному інституті відбувся диспут «Про нове західне мистецтво», під час якого студенти захоплено відгукувалися про полотна імпресіоністів та наполягали, що «треба ризикувати, сміливо ламати межі, трафарети й відсталості». Така позиція суперечила принципам соціалістичного реалізму в живописі, тому її було визначено Відділом шкіл Одеського обкому

партії КП України як «неправильні» та «шкідливі» положення [21, арк. 21].

Важливе місце в пізнанні «Заходу» радянською людиною мав **VI Всесвітній фестиваль молоді та студентів**, що відбувся 28 липня 1957 р. в Москві. На цьому фестивалі були присутні 34 000 гостей зі 130 країн світу [22]. Проведення заходу такого масштабу було для СРСР новою подією. Крім того, міжнародний фестиваль молоді проводився в СРСР уперше. Факт, що ця подія відбувалася в СРСР, став символічним кроком усунення «залізної завіси».

Результатом VI Всесвітнього фестивалю молоді та студентів стала нова інформація про капіталістичні країни. Випадки зацікавленості радянської молоді УРСР «західним» життям і культурою зустрічалися все частіше. Коли таке відношення починало розповсюджуватися, до прихильників «Заходу» застосовували суворі заходи. Наприклад, студентів виключали з вищих навчальних закладів або притягували до кримінальної відповідальності. Так, проти студента 5 курсу історичного факультету Ужгородського державного університету В. Кушніра було порушено кримінальну справу за обвинуваченням в «антирадянській пропаганді», оскільки він вів щоденник, у якому зустрічалися записи «антирадянського змісту», та привіз у гуртожиток студентів Ужгородського державного університету антирадянську листівку радіостанції «Вільна Європа» [23, арк. 6].

Варто відзначити, що органи КДБ уважно стежили за всіма проявами інакомислення серед громадян СРСР. У звіті ЦК КПРС «Про деякі висловлювання у зв'язку з подіями в Польщі та Угорщині» секретар ЦК КП України С. Червоненко відзначав, що деякі громадяни УРСР «неправильно» розцінювали події в Угорщині 1956 р. Мали місце «антирадянські» висловлювання, погрози та навіть поширення «контрреволюційних» листівок [24, арк. 2, 4].

Важливим джерелом інформації про західні країни для радянської молоді були **іноземні студенти**, які відвідували УРСР. Для зустрічі подібних делегацій ЛКСМУ в обов'язковому порядку складали чіткий регламентований план заходів, щоб мінімізувати час спілкування між студентами з капіталістичних країн та УРСР. Проте повністю культурний обмін контролювати не вдавалося. Так, у доповідній записці секретарям ЦК КП України про перебування в Києві 29–30 вересня 1953 р. делегації французьких студентів секретар ЦК ЛКСМУ зазначає про їх «тенденційну» поведінку. У довідці було відмічено французького студента російського походження, який добре володів російською мовою та «часто відокремлювався від делегації, намагався зав'язувати розмови зі сторонніми особами, фотографувати» [25, арк. 41–42].

Ще одним джерелом інформації про «Захід» були **іноземні студенти, які навчалися в 1953–1964 рр. в УРСР за обміном**. Необхідно зазначити, що більшість студентів за обміном були із соціалістичних країн, однак зустрічалися також студенти із США, Канади, Франції, Англії тощо. Зазвичай це були представники прогресивних організацій «Заходу». Більшість «західних» студентів в УРСР були з Канади, зокрема з ТОУК [26, арк. 508–509; 27, арк. 26; 28, арк. 90, 95].

Важливим джерелом інформації про «Захід» були **реемігранти**, які поверталися з Франції, Аргентини, Бразилії, Австрії, Іспанії, США та інших капіталістичних країн. Реемігранти ввозили до СРСР літературу, що критикувала радянську зовнішню політику, аналізувала соціальні проблеми радянського суспільства. За 6 місяців 1957 р. через прикордонну станцію Чоп у 89 громадян було вилучено 317 примірників «антирадянської й релігійно-пропагандистської» літератури. Так, серед вилучених речей особливо показовими були фотоліографії «Прості сцени», на яких зображувалася довга черга біля зупинки автобуса на тлі напівзруйнованих дерев'яних будинків, знімки по-

гано одягнених радянських людей, критична аналітика політики Кремля [29, арк. 235–238]. Так, 11 вересня 1957 р. цензорський пункт на станції Чоп затримав О. Пронька, реемігранта з Аргентини, у якого була іспанська газета «Ла Пренса» зі статтею, що описувала розбіжності між М. Хрущовим і маршалом Г. Жуковим [30, арк. 137–138].

Варто зазначити, що інформацію про побут західних країн громадяни УРСР також отримували з **періодичних видань капіталістичних країн**, які передплачували обласні раднаргоспи для своїх бібліотек. Згідно з даними перевірки Головлітом використання раднаргоспами іноземної періодичної літератури з'ясовано, що в 1953–1959 рр. у багатьох випадках передплачувалася не навчальна й науково-технічна періодика, а журнали мод і рекламного характеру. Так, серед передплачених Львівським Раднаргоспом іноземних журналів на 1958 р. 5 журналів було з питань будівництва, 2 – з питань вугільної промисловості й шахтообладнання, 1 – з техніки безпеки, 26 – з одягу й моди. А Київський Радгосп передплачував такі журнали рекламного характеру, як американський журнал «Вино. Виноград», французький журнал «Телерадіо», що мистив лише рекламу й програми телепередач, західнонімецький журнал «Инструментенбау Цейтшріфт», що рекламував музичні інструменти, тощо [31, арк. 211–212].

Ще одним джерелом поширення «західних поглядів» у 1955–1957 рр. були **іноземні науково-технічні журнали**. У 1955 р. Рада Міністрів СРСР своєю постановою за № 1616 звільнила від цензурського контролю науково-технічну літературу, що дозволило співробітникам читати невіправлені тексти аж до 1957 р. [32, арк. 32]. Важливі міжнародні події отримали висвітлення в іноземних науково-технічних виданнях. Наприклад, західнонімецький журнал «Бергбауіндустрі» («Гірська промисловість») систематично публікував міжнародні огляди з антирадянською оцінкою подій [33, арк. 33]. Після виявлення подібних випадків потрапляння небажаної інформації до радянських громадян з 1957 р. науково-технічну літературу стали попередньо перевіряти цензори, і перед переданням її науковим товариствам звідти видалялися «антирадянські» й «антикомуністичні» матеріали.

Насамкінець варто зазначити, що поняття «Захід» викидало в радянської людини 1953–1964 рр. двояке ставлення. Кризь призму радянської ідеології США, Англія, Франція, Італія, ФРН, Канада, Греція та інші західні країни зображувалися в негативному аспекті. Водночас багато громадян УРСР у 1953–1964 рр. особисто зіткнулися з капіталістичним світом, що вплинуло на формування нового, омріяного «Заходу», який асоціювався з добробутом, стилем, яскравим життям, відмінним від радянської повсякденності. Протягом 1953–1964 рр. збільшилася кількість «антирадянських проявів», серед молоді побутовала тяга до «західного» способу життя, а негативне освітлення «Заходу» радянськими ЗМІ стикалося з таємним захопленням радянської людини вільним «Заходом».

Подальше вивчення джерел і процесу особистого пізнання «Заходу» радянською людиною 1953–1964 рр. надасть можливість дослідити фактори, що впливали на формування радянської ідеології, та зрозуміти механізм впровадження в суспільну свідомість ідеологічних стереотипів. Результати нашого дослідження можуть бути корисними для історії, політології, соціології та інших суспільно-політичних наук.

Література

1. Nazi persecution of Soviet Prisoners of War // Holocaust Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007178>.

2. Ширококорд А. Великая контрибуция. Что СССР получил после войны / А. Ширококорд. – М. : Вече,

2013. – 404 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.e-reading.club/chapter.php/1023951/3/Shirokorad_-_Velikaya_kontribuciya._Chto_SSSR_poluchil_posle_voyny.html.

3. Грузинцева В. Кинотрофей: эвакуация и прагматичная эксплуатация / В. Грузинцева // Новостная служба портала «Высшая школа экономики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hse.ru/news/recent/27616902.html>.

4. Киноведческие записки: историко-теоретический журнал / ред., рук. проекта А. Трошин. – М. : Эйзенштейновский центр исследований кинокультуры, 1988. – № 86 (декабрь). – 347 с.

5. Зубкова Е. Послевоенное советское общество: политика и повседневность (1945–1953) / Е. Зубкова. – М. : РОССПЭН, 1999. – 229 с.

6. Крокодил. – М. : Правда, 1949. – № 7. – 16 с.

7. Рот-Ай К. Кто на пьедестале, а кто в толпе? Стиляги и идея советской «молодежной культуры» в эпоху «оттепели» / К. Рот-Ай // Неприкосновенный запас. – 2004. – № 4(36). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://magazines.russ.ru/nz/2004/4/ra4.html#_ftn4.

8. Копии письма в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, постановления, письма обкомов КП Украины и других организаций – по вопросам литературы и искусства (театры, радиовещание), о подготовке к Всемирному фестивалю молодежи и студентов, о работе партийной организации Союза Советских художников Украины и другим вопросам (20 января 1959 г. – 16 декабря 1959 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4926. – Арк. 87–92.

9. Иностранные делегации 17 сентября – 31 декабря 1953 г. // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2915. – Арк. 283.

10. Копии писем в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, справки, письма и другие документы обкомов КП Украины, Министерств, Правления ВАО «Интурист» – о работе МИД УССР, о приезде иностранных делегаций, туристов и посылка делегаций за границу // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4432. – Арк. 24–28.

11. Иностранные делегации 17 сентября – 31 декабря 1953 г. // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2915. – Арк. 96–98.

12. Копия исходящего письма ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, информации и планы работ УОК-Са – о пребывании иностранных делегаций в Украинской ССР // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3715. – Арк. 73–77.

13. Копии писем в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, информации, письма обкомов КП Украины, Украинского общества культурной связи с заграницей и других организаций – об улучшении приема и обслуживания иностранных делегаций и туристов, о структуре и штатах и другим вопросам работы Украинского общества культурной связи с заграницей // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4575. – Арк. 170–172.

14. Письмо в ЦК КПСС, справки отделов УК КП Украины, постановления, информации, письма обкомов, горкомов КП Украины и других организаций – по вопросам литературы и искусства; о сохранении футбольной команды «Колгоспник» (Полтава); научно-атеистической пропаганды, о проведении отчетно-выборных собраний в высших учебных заведениях и об откликах трудящихся на агрессивные действия Англии, Франции и Израиля против Египта, на события в Венгрии // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4377. – Арк. 17.

15. Копия письма в ЦК КПСС, Справки отделов ЦК КП Украины, письма, информации обкомов КП Украины, Комитета по радиовещанию и телевидению при СМ УССР – об антисоветских проявлениях (16 января 1958 г. – 31 декабря 1958 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 4740. – Арк. 12.

16. Справки отделов ЦК КП Украины, письма, информации обкомов КП Украины, Комитета по радиовещанию и

телевиденню при СМ УССР – об антисоветських проявленнях і боротьбі з ними (25 декабря 1958 г. – 31 декабря 1959 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 4947. – 106 арк.

17. Копія письма в ЦК КПСС, Справки отделов ЦК КП Украины, письма, информации обкомов КП Украины, Комитета по радиовещанию и телевидению при СМ УССР – об антисоветских проявлениях (16 января 1958 г. – 31 декабря 1958 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 4740. – Арк. 116–117.

18. Копія письма в ЦК КПСС, Справки отделов ЦК КП Украины, письма, информации обкомов КП Украины, Комитета по радиовещанию и телевидению при СМ УССР – об антисоветских проявлениях (16 января 1958 г. – 31 декабря 1958 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 4740. – Арк. 1.

19. Справка отдела пропаганды и агитации ЦК КП Украины, письма обкомов КП Украины – об увековечении памяти В.М. Примакова. Информации обкомов КП Украины о реагировании трудящихся на повышение закупочных и розничных цен на мясо и масло. Справки отдела пропаганды и агитации ЦК КП Украины, постановления обкомов КП Украины и других организаций – о переименовании республиканских газет и другим вопросам (8 января 1962 г. – 22 сентября 1962 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 5587. – Арк. 20.

20. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, інформації, постановлення горкомов, обкомов КП України і других організацій – по вопросам идеологической работы; об участниках VI Всемирного фестиваля молодежи и студентов в г. Москве и проведения IV конгресса в г. Киеве; вопросы научно-атеистической пропаганды // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4608. – Арк. 16.

21. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки отдела пропаганды и агитации ЦК КП Украины, постановления бюро обкомов, горкомов КП Украины, информации, письма обкомов партии, Главного управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР и других организаций – по вопросам печати (11 января 1956 г. – 15 декабря 1956 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4374. – Арк. 21.

22. Moscow marks 50 years since youth festival [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rt.com/news/moscow-marks-50-years-since-youth-festival>.

23. Справки отделов ЦК КП Украины, письма обкомов КП Украины и других организаций – об антисоветских проявлениях и борьбе с ними (10 февраля 1960 г. – 7 октября 1960 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 5141. – Арк. 6.

24. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, информации обкомов КП Украины, СМ УССР и других организаций – об откликах трудящихся на агрессивные действия Англии, Франции и Израиля против Египта, на события в Венгрии; информации об антисоветских проявлениях на эти события // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Ч. 2. – Спр. 4265. – Арк. 2–4.

25. Иностранные делегации 17 сентября – 31 декабря 1953 г. // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2915. – Арк. 41–42.

26. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, информации и планы работ УОКСа – о пребывании иностранных делегаций в Украинской ССР // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3715. – Арк. 508–509.

27. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки секретарей отделов ЦК КП Украины, письма, информации, планы работ СМ УССР, Украинского общества культурной связи с заграницей, министерств и других организаций – о приеме иностранных делегаций, которые посещают Украинскую ССР (9 января 1957 г. – 18 декабря 1957 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4579. – 456 арк.

28. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справка отдела науки и культуры ЦК КП Украины, письма Госпла-

на УССР, Академии наук УССР и других организаций – о развитии научных исследований и внедрении в производство достижений наук в Украинской ССР и по другим вопросам. Письма Киевского обкома КП Украины, Красноармейского РК КП Украины Сталинской обл., Министерства высшего и среднеспециального образования УССР – об организации в г. Красноармейске общетехнического факультета, о работе с иностранными студентами и аспирантами, которые учатся в вузах г. Киева (2 февраля 1960 г. – 7 декабря 1960 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 5203. – Арк. 90–95.

29. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, постановления обкомов КП Украины, письма Главного Управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР, и других организаций – по вопросам печати (8 января 1957 г. – 28 декабря 1957 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4490. – Арк. 235–238.

30. Справки отделов ЦК КП Украины, постановления бюро обкомов КП Украины, информации, письма обкомов партии, Главного Управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР, и других организаций – по вопросам печати (4 марта 1957 г. – 31 марта 1958 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4604. – Арк. 137–138.

31. Справки отделов ЦК КП Украины, постановления бюро обкомов КП Украины, информации, письма обкомов партии, Главного Управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР, и других организаций – по вопросам печати (31 января 1958 г. – 21 декабря 1959 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4826. – Арк. 211–212.

32. Копія вихідного листа в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, постановления обкомов КП Украины, письма Главного Управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР, и других организаций – по вопросам печати (8 января 1957 г. – 28 декабря 1957 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4490. – Арк. 32.

33. Письмо ЦК КПСС, копии писем в ЦК КПСС, справки отделов ЦК КП Украины, постановления, письма обкомов КП Украины, Главного Управления по охране военных и государственных тайн в печати при СМ УССР, и других организаций – о типовых штатах республиканских газет, о дополнительных окладах и по другим вопросам (11 января 1958 г. – 31 декабря 1958 г.) // ДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4697. – Арк. 33.

Анотація

Ярликowa O. A. Особистий досвід громадян УРСР в осесні «Заходу» в 1953–1964 рр. – Стаття.

Мета статті – дослідити головні джерела особистого досвіду пізнання «Заходу» громадянами УРСР у 1953–1964 рр. та визначити їх вплив на процес формування образу «Заходу» в суспільній свідомості радянської людини. На базі новітніх історичних досліджень та аналізу значного масиву архівних джерел розглянуто процес знайомства громадян УРСР із «капіталістичним Заходом». У статті наведено основні джерела пізнання «Заходу» радянською людиною. Простежено, як впливав особистий досвід громадян УРСР 1953–1964 рр. на формування образу «західного світу». Підкреслено, що трофеї Другої світової війни були поштовхом для народження інтересу населення УРСР до життя капіталістичних країн. Доведено, що особистий досвід радянської людини в пізнанні «Заходу» призвів до конфлікту зі сталою радянською ідеологією, що знайшло прояв в інтересі радянської молоді до західного стилю життя, появи субкультури «стиляг», збільшенні кількості «антирадянських проявів» тощо.

Ключові слова: «Захід», трофеї, досвід, молодець, кіно.

Аннотация

Ярлыкова А. А. Личный опыт граждан УССР в освоении «Запада» в 1953–1964 гг. – Статья.

Цель статьи – исследовать главные источники личного опыта познания «Запада» гражданами УССР в 1953–1964 гг. и определить их влияние на процесс формирования образа «Запада» в общественном сознании советского человека. На базе новейших исторических исследований и анализа значительного массива архивных источников рассмотрен процесс знакомства граждан УССР с «капиталистическим Западом». В статье приведены основные источники познания «Запада» советским человеком. Исследовано, как повлиял личный опыт граждан УССР 1953–1964 гг. на формирование образа «западного мира». Подчеркнуто, что трофеи Второй мировой войны были толчком для рождения интереса населения УССР к жизни капиталистических стран. Доказано, что личный опыт советского человека в познании «Запада» привел к конфликту с устойчивой советской идеологией, что проявилось в интересе советской молодежи к западному стилю жизни, появлении субкультуры «стиляг», увеличении количества «антисоветских проявлений» и тому подобного.

Ключевые слова: «Запад», трофеи, опыт, молодежь, кино.

Summary

Iarlykova O. A. Personal experience of citizens of the Ukrainian SSR in the study of “the West” in 1953–1964. – Article.

The purpose of this article – to study the experience of citizens of the USSR in the development of “the West”, and analyze how this has affected the formation of the image of “the West” in 1953–1964. On the basis of the latest historical research and analysis of a large array of archival sources, the author reviewed the process of getting acquainted citizens of the USSR with the “capitalist West”. The article describes the main sources of knowledge of the “West” Soviet man. It explores how personal experiences the citizens of the USSR in 1953–1964 affect on the formation of the image of “the Western world”. The author showed that the trophies of the Second World War were the impetus for the birth of the Ukrainian people’s interest in the life of the capitalist countries. It is proved that the personal experience of the Soviet man in the knowledge of the “West” has led to a conflict with a stable Soviet ideology.

Key words: “West”, trophies, experience, youth, movie.